

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh725>

1950 DÖNEMİ YOZGAT İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ANLATILARIYLA OKULDAKİ CEZALAR¹

Mehmet SAĞLAM*

Özet

Bu çalışmanın amacı, bugün yaşları 60-70 arasında değişen 1950'lilerde Yozgat'ta ilkokul okuyan kişilerin anlatılarıyla ilkokul eğitimlerindeki cezaları saptayarak, eğitimde bunların tarihsel süreç içerisindeki kopuş ve devamlılıklarını görmeye çalışmaktır. Kendi ifadeleri ile anlam bulan, gerek kendilerinin gerekse arkadaşlarının maruz kaldıkları cezaların dönemin öğrencilerinin belleğinde nasıl yer edindiği eğitim uygulamaları için önemlidir. Çalışmanın yöntemi sözlü tarih yöntemidir. 1950'lilerde yıllarda Yozgat'ta ilkokul okuyan toplam yirmi iki kişiyle kartopu yöntemi ile ulaşıldı. Bu kişilerle ikisi deneme amaçlı olmak üzere ses kayıt cihazı ile görüşmeler gerçekleştirildi. Görüşme yapılan kişilerin gerçek isimleri verilmeden anlatılarının özgün halleri korunarak metne dönüştürüldü. Özellikle dayak yeme gibi cezaların öne çıktığı ve bu ceza biçiminin daha çok kırsalda yaygın olması eğitimin verildiği yer ile cezalar arasında yakın bir ilişkinin olduğunu ve bu cezaların yoğunluğunun kent merkezinden kırsala doğru arttığını göstermektedir. İlkokullarındaki cezalara özgü daha önce yapılan çalışmalarda öğrencilerin ilkokul eğitimlerini nerede almış oldukları benzer sonuçları vermektedir. Şehir merkezinde ilkokulu okuyanları dayak yeme cezasına maruz kaldıklarını gösteren çok az örnek varken, kırsalda bu cezanın hem normal karşılandığı hem de yaygın olduğu görülmektedir. Bu durum, daha önceki çalışmalarda da gözlemlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Cezalar, ilkokul, deneyim, dayak, anlatı, Yozgat*

1950'S Period Yozgat Primary School Students: the Punishments at School in Their Narratives

---

¹ Bu çalışma Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi tarafından 21-23 Mayıs 2015 tarihlerinde düzenlenen (USOS) Uluslararası Katılımlı Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu'nda sunuldu.

* Yrd. Doç. Dr., Bozok Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi ABD.

Abstract:

The aim of this study is find out the punishments at school with the narratives of those who are now at the age between 60 and 70 and were primary school students at 1950s in Yozgat and see their ruptures and continuities in education through history. Bringing out the punishments that either they or their friends were exposed with the words of the period's students is important for the educational practices. The method of this study is oral history methodology. Totally 22 people who were primary school students in 1950s in Yozgat were reached via snow ball method. The interviews were actualized with these people with a recording device; two of them were for testing. Unlike the real names of the interviewed people, the narratives of the graduates of the period were presented in their original form. Exclusively, since the punishments like beating seemed to be leading and was more common in the rural areas. This reveals that there is a relation between the types of punishments and where they got their primary school education. Namely, it displays the density of the punishment was increasing higher from the city center to periphery. The previously performed studies about the primary school punishments also verify similar results depending on where they got their education. It has been noticed that while there are only a few examples of those who were students in the city center and got beaten, in the rural areas this punishment was to be found normal and was more prevailing. This has been observed from the previously performed studies as well.

Keywords: *Punishments, primary school, experience, beating, narrative, Yozgat*

GİRİŞ

Eğitimin temel unsuru olan öğrencilerin anlatıları, eğitim uygulamaları ve eğitim tarihi üzerine yapılabilecek çalışmalar için önemlidir (Grele, 1987). İlkokul öğrencilerinin okuldaki kuralları ihlali durumunda maruz kaldığı cezaları onların bulunduğu noktadan hareketle kendi ifadeleriyle ortaya çıkarmak bize eğitim uygulamaları, eğitim ve çocukluk tarihi için önemli ipuçları sunmaktadır (Sağlam, 2015: 634). Bu çalışmanın hedefi 1950 döneminde Yozgat'ta ilkokul öğrencisi olan kişilerin okuldaki kuralları ihlal etmeleri durumunda maruz kaldıkları cezaları gün ışığına çıkarmaktır. Toplumun önemli bir kesimini oluşturan ve onun yeniden inşasında önemli bir yere sahip olan çocuklar hakkında sınırlı sayıda yazılı belgeye rastlanmaktadır. Onların geçmiş eğitimleri hakkında neleri anımsayıp anımsamadıkları eğitimcilerin eğitim uygulamaları ve bu uygulamaların öğretim sürecindeki başarısı için önemli olsa gerek.

Hem dünyada hem de ülkemizde son zamanlarda sözlü tarih yöntemiyle toplumun önemli ancak sessiz kesimleri üzerine sözlü tarih yöntemiyle sosyoloji, tarih, antropoloji ve eğitim gibi disiplinler tarafından önemli çalışmalar yapılmaktadır (Danacıoğlu, 2001). Sözlü tarih yöntemiyle eğitime özgü çalışmalar da bu sürecin bir parçası olarak ivme kazanmış bulunmaktadır. Öğrencilerin resmi tatilleri (Öztürkmen, 2001), dönem algıları (Sağlam, 2014), öğretmenlerini hatırlamaları (Sağlam, 2015) eğitim deneyimlerine (Arat, 2003; Tan ve diğerleri, 2007; Tan, 2000) ilişkin çalışmalar bu alanda yapılan çalışmalara örnek verilebilir.

Arat'ın "Where to look for the truth: memory and interpretation in assessing the impact of Turkish women's education" adlı çalışması Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitim almış olan 30 kadının eğitim deneyimlerini kapsamaktadır. Bu çalışmada hafıza ve yorumlamaya odaklanılırken, kadınların eğitim deneyimlerini nasıl anlamlandırdıkları ve yorumladıkları öne çıkmaktadır (Arat, 2003: 57). "Eğer ben okula gitmeseydim, ne yapardım? Sarıkamış'ta annemle evleri ziyaret ediyordum. Ankara'ya gittim ve ülkenin her tarafından arkadaşlar edindim" der dönemin öğrencilerinden bir tanesi (Arat, 2003: 61).

Ayrıca Mine Tan "An Oral Project with the Children of the Republic" adlı makalesinde Cumhuriyet'in ilanı sonrasında ilkokulu okuyan kişilerin eğitim ve çocukluk deneyimlerine vurgu yapmaktadır. Buradaki anlatılar dönemin sosyal ve politik atmosferini de yansıtmaktadır. Fatma Yapıcı: "Öksüz büyüdük. Tabii ki kolay değildi. Dört küçük çocuklu bir duldu başörtüsünün arkasında. Fakat O, Atatürk'e şükran borçluydu kadınlara özgürlük verdiği için. O çalışabildi ve hepimizi okuttu" (Tan, 2000: 348). Öztürkmen'in çalışmasında anıya dönüştürülen resmi törenler yer almakta ve o dönemki öğrenciler o gün yaşadıklarını tüm heyecanı yeniden yaşamakta ve canlandırmaktadır. Pek çok Türk yurttaşı gibi dönemin öğrencilerinden birinin anlatısı resmi tören kutlamalarının çocukluk anlarında nasıl yer edindiği ve zenginleştirdiğini göstermektedir. "O zaman bütün İstanbul yerinde oynadı, bütün Türkiye yerinde oynadı. Bize kıyafetler yaptırıldılar okulda. Düşünün yani, okulun bütün talebelerine. Mektebe terziler geldi, ölçülerimizi aldılar ve böyle fötr şapkalar. O kadar sevinmişim ki onlara! Kasket değil de fötr şapkalar. Lacivert-beyaz kurdeleli ve lacivert pileli etek, lacivert ceket, içinde beyaz bluzlarımız vardı. Daha evvel önlük giydiğimiz için tabii bize çok şık geldi o kıyafetler ve Nişantaşı'ndan Beyazıt'a kadar yürüdük biz" (Öztürkmen, 2001: 54).

Doğrudan öğrencilerin eğitim deneyimlerinden okul kuralları ve cezaları Sağlam'ın "Reconstructing 1980's Primary School Students' Educational Experiences in Turkey With Their Own Words: the School Rules and Students' Punishments" adlı çalışmasında yer verilmektedir. Bu çalışmada 1980 dönemi ilköğrencilerinin anlatılarında ilköğretilerdeki kurallar ve bu kuralların ihlalinde verilen cezalara ilişkin önemli detayları sunulmaktadır. Kuralların ve bunlara yönelik cezaların merkezden çevreye doğru katıldığı toplumsal cinsiyet çerçevesinde kızların kısmen pozitif bir ayrımcılığa maruz kaldıkları görülmektedir (Sağlam, 2015: 645). Gülcan Boy okuldaki bir ceza türü olarak dayak ile ilgili şunları aktarmaktadır. "Sınıfta saç mesela saçlar toplu gelinecek, tırnaklar kesilecek, çantanıza günlük düzenli olarak kitabınızı her şeyinizi koyup geleceksiniz. Ya o şekil eğer sonuçta mutlaka getirmeyen olduğu zaman da cetvelle tırnaklarını toplayıp tırnak uçlarına vurulurdu, onu hatırlıyorum"(Sağlam, 2015: 641). Genel anlamda eğitim pratikleri uygulama boyutlarıyla bağlantılı olarak öğrencilerin belleklerinde yer edinmekte ve bu da bize eğitim pratiklerini kapsayan deneyimler ve onların yorumlanması üzerine yapılacak çalışmaların önemini göstermektedir.

1950-1960 Dönemi İlköğretim ve Nüfus İstatistikleri

Cumhuriyet döneminde eğitimde en çok ilköğretime önem verilmiştir. Ancak bu çaba, ilköğretimde istenilen okullaşma oranlarına ulaşmak için yeterli olamamıştır. Karakök'e (2011) göre 1950lerden önce Cumhurbaşkanı İsmet İnönü bunun nedenlerinden birini kız çocuklarının okula verilmemesine bağlamaktadır. 1950-1951 öğretim yılında okul sayısı 17.428, öğretmen sayısı 35.871, öğrenci sayısı 16.166.26 iken 1960-1961 öğretim yılında okul sayısı 24.398'e, öğretmen sayısı 62.526'ya, öğrenci sayısı da 2.866.501'e yükselmiş bulunmaktadır (Güven, 2014: 272).

1950-1951 yıllarında genel nüfusun sadece %12si ilköğretime devam ederken bu oran 1960-1961 yıllarına gelindiğinde %9,6dır. Bu orandaki düşüş nüfus artışındaki artışın aynı oranda okullaşmaya yansımadağını göstermektedir. 1957-1958 öğretim yılı itibariyle ilköğretim çağındaki 3.318.000 nüfustan 1.038.779'u okulsuzluk ve öğretmensizlikten dolayı okula gidememiştir. Bunların 917.524'ü köylerdeydi. Aynı öğretim yılında kent ve kasabalarda bir okula 414 öğrenci bir öğretmene de 45 öğrenci düşmekteydi. Köylerde ise bir okula 77 öğrenci ve bir öğretmene 47 öğrenci düşmekteydi (Sakaoğlu, 2003: 268).

1950 Dönemi Yozgat İlkokul Öğrencilerinin Anlatılarıyla Okuldaki Cezalar

1950-1951 öğretim yılında ilköğretime devam eden öğrencilerden 1.016.915'i (%62.9) erkek, 599.711'i (%37.1) kız iken 1960-1961 öğretim yılında erkeklerin sayısı 1.800.026'ya (%62.8) kızlarınki ise 1.066.475'e (%37.2) çıkmıştır (Akyüz, 1986: 322). Bu değerlere baktığımızda her ne kadar ilköğretime devam eden öğrenci sayısı artmış olsa da erkek ve kız öğrencilerin yüzdelerinde hatırı sayılır bir değişiklik gözlenmemiştir.

Milli Eğitime genel bütçeden ayrılan pay 1950 (1.487.209.000) yılında 176.000.000 (%11.8) iken 1955 (2.940.727.000) yılında 372.358.000 (12.6), 1960 (7.281.695.000) yılında 943.200.000'ne (12.9) 1961 (8.678.703.000) yılında bu rakam 1.298.394.000'ne (%14.9) yükselmiştir (Sakaoğlu, 2003: 270). 1950-1961 yılları arasında genel bütçe devamlı artış göstermiştir. Özellikle 1955-1961 arasında neredeyse üç katında kadar artan genel bütçeden Milli Eğitime ayrılan bütçe sadece %2.3 oranında artmış görünmektedir. O da 1961 yılındaki artışla o rakama ulaşmış görünmektedir.

Türkiye'nin 1950-1961 eğitim verileri ve eğitime tahsis edilen kaynağı düşünerek Yozgat'ın soyo-ekonomik durumuna bağlı olarak Yozgat'ta ilköğretimde okullaşmanın yukarıda sunulan değerlerin altında olacağını söylemek mümkündür. Çünkü nüfusun yerleşim birimlerine dağılımı, o nüfusa eğitim gibi sunulan hizmetlerin düzey ve niteliğini doğrudan etkilemektedir (Karakütük, 1995). Özellikle 1950'de Türkiye'nin nüfusu 20.947.188 ve bunun 5.244.337'si (%30) kent ve kasabalarda, 15.702.851'i (%70) de köy ve beldelerde yaşamaktaydı. 1960 yılında toplam nüfus 27.754.820'ye çıkarken, bunun 8.859.731'i kent ve kasabalarda, 18.895.089'u köy ve beldelerde yaşamaktaydı. Ayrıca 1950'de 05-09 yaş nüfusu 2.573.501'ken bunun % 6.38'i erkek ve %5.90'nı kadınlardan oluşmaktaydı. 1960'ta 05-09 yaş nüfusu 3.997.238'a çıkmış ve bunun % 7.47'si erkek, % 6.93'ü de kadındı (URL 1, 9). 1950'de 6 yaş ve üstü 17.856.865 nüfusun sadece %32.51'i okuryazardı (erkekler: %45.52, kadınlar: %19.45). 1960'ta 6 yaş ve üstü nüfus 22.542.016'ya çıktı ve bunun %39.51'i okuryazardı (erkekler: %53.63, kadınlar: % 24.84) (URL 1: 21). Bu veriler bize köy ve belde nüfusunun genel nüfusun %70'ni teşkil ettiğini ve köylerde kadınların okuryazarlık yüzdesinin çok düşük olduğunu göstermektedir. Dönemin ilkokul mezunlarından kadınlara ulaşmak bu yüzden neredeyse olanaksızlaştı.

YÖNTEM

Bu çalışmanın yöntemi; eleştirel, yenileyici, dönüştürücü niteliği olan, bir tür tarihsel bilinci geliştiren, karşılıklı diyalogun, bireysel deneyimin gücünü ortaya çıkaran sözlü tarih yöntemidir (İlyasoğlu, 2006). Sözlü tarih; bireylerin, grupların yaşam tarzları, onların tarihsel çalışmalardaki toplumsallaşma unsurlarını önemseyen ve toplumsal tarihe katkı sağlayan, disiplinler arası alternatif bir tarihsel yaklaşımdır (Thompson, 1988; Grele, 1987; Sağlam, 2013: 8). Kurum, aile ve eğitim gibi alanların tarihi için sıklıkla başvurulan bir yöntemdir (Vansina, 1985). Aynı zamanda fikir, imaj, geçmişle ilgili duyguların kolektif bir hafızasıdır. Bunlar, bireylerin hafızalarında kalmak yerine paylaşıp kaynağa dönüştürdüklerinde anlamlıdır (Zarecka, 1994: 4).

Sözlü tarih yöntemiyle farklı dönemlerin öğrencileriyle görüşmelerle yapmak, sadece onların çocukluklarına ilişkin ayrıntıları ortaya çıkarmıyor aynı zamanda genç insanların kendilerini geçmişteki tarihsel olaylar ve kuşaklarla bağlantı kurmalarına olanak tanıyor (Tan, 2000: 346; West & Petrik, 1992: 7). Bu noktadan hareketle, eğitim tarihçileri öğretmen ve idarecilerin sorunlarının yanı sıra çocukların ve öğrencilerin eğitim deneyimlerine ilgi göstermektedirler (Thompson, 1988). Öğrencilerin kendi pencerelerinden eğitim deneyimlerine yazılı belgelerde ulaşmak nerdeyse olanaksız olduğundan, eğitime özgü çalışmalarda onların belleklerinde anıya dönüşmüş eğitim pratikleri ve deneyimlerine başvurmak araştırmacılara kayda değer veri sunmaktadır (McAdoo, 1980).

Çalışma Grubu

Çalışmanın evreni 1950-1960 yılları arasında Yozgat İlinde ilkököl öğrencisi olan kişilerden oluşmaktadır. Görüşme yapılacak dönemin öğrencileri 1950-1960 döneminde Yozgat ili genelinde ilkököl okumuş olanlar arasından seçildi. Her ne kadar dönemin kız öğrencilerine de ulaşmak amaçlandıysa da sadece bir kadınla görüşme gerçekleştirilebildi. Bunun en büyük engeli şuan yetmiş yaşlarına gelmiş kadınları çoğunun okuryazar olmaması ve de okuryazar olanlarına da ulaşılamamasıdır. Erkekler daha sonraki eğitim süreçleri ve yaşamlarında birbirleriyle bağlantılarını sürdürmüş olmalarına karşılık kadınlar evlilik ve eğitimi devam ettirememesi gibi bazı gerekçelerle bunu devam ettirememişler ve bu da onlara ulaşmamızı engelleyen faktörlerin başında gelmektedir.

Veri Toplama Aracı

Çalışmanın verileri, 1950-1960 yılları arasında Yozgat'ta ilkokul öğrencisi olan kişilerle ses kayıt cihazı ile yarı yapılandırılmış mülakatlarla elde edildi (Arat, 2003: 60). İki deneme amaçlı olmak koşuluyla toplam 22 kişi ile görüşmeler gerçekleştirildi. Daha sonra görüşmeler özgün halleriyle metne dönüştürüldü. Dönemin öğrencilerine demografik bilgilerine, ilkokuldaki kurallar ve ihlal edilmeleri durumunda karşılaşılmış cezalara yönelik ucu açık sorular soruldu (Sağlam, 2015: 763; Tan ve diğerleri, 2007).

Verilerin Toplanma Süreci

Bu çalışma için öncelikle dönemin ilkokul öğrencilerine ulaşılmaya çalışıldı. Ulaşılan her bir kişiden randevu alındı ve daha sonra o kişinin konutunda veya çalışma odasında görüşme gerçekleştirildi. Görüşülecek kişilere kartopu yöntemiyle ulaşıldı. Görüşmelerden önce kişiler; doğdukları yer, yıl, kardeş sayıları, anne ve babalarının meslek ve eğitim durumlarını gösteren sözlü tarih veri belgesini doldurdular. Görüşmelerin başlarında görüşülen kişiler demografik durumları ile ilgili sorulara cevap verdiler. Daha sonra da ucu açık sorularla görüşme devam etti. Zaman zaman tartışmaya girilmeden bir soru farklı sözcüklerle tekrar soruldu (Arat, 2003: 60). Görüşmeler tamamlandıktan sonra her bir görüşme için görüşme sürecinin nasıl gerçekleştiğini anlatan sözlü tarih hikayesi yazıldı (Tan ve diğerleri, 2007).

Veri Analizi

Mülakatları analizde betimleyici analiz kullanıldı. Böylece görüşülen kişilerin okuldaki cezalarla ilgi anımsadıkları metne dönüştürülerek (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz and Demirel, 2013). Anlatılar benzerlik ve farklılıklarına göre sınıflandırıldı. Organize edilmiş olunan verilerin özgün halleri korunarak metin içerisinde kullanıldı. Mülakatlar metin içerisinde kullanılmadan önce geçerliliği ve güvenilirliği görüşmelerin deşifre edilmesinden sonra görüşülen kişilerin onayı ve bir akademisyenin anlatılardaki benzerlik ve farklılıklar üzerine yapmış olduğu inceleme ile sağlandı (Sağlam, 2015).

BULGULAR

Bugün yaşları yetmiş civarında ve 1950-1960 döneminde Yozgat'ta ilkokul öğrencisi olan kişiler okuldaki kuralları; temiz olma yaramazlık

yapmama, derse zamanında gelme, arkadaşlarıyla iyi geçinme şeklinde hatırlarken, bu kuralları ihlal etmeleri durumunda dayak yeme, tek ayak üzerinde durma gibi cezalara maruz kaldıklarını anılatılmaktadır. Öğrencilerin anlatıları bize dayak yeme biçimlerinin ve bunların yoğunluk ve çeşitliliğinin merkezden çevreye doğru arttığını göstermektedir.

Resmi düzenlemelerde ilkokul öğrencilerine yönelik özel kurallar bulunmamaktadır. Ancak, yalan söylememe, okul içinde ve dışında toplumun genel ahlaki kurallarına uyma, görevini yerine getirme, mazeretsiz okula gelmeme, okuldayken derse girmeme, okul içinde ve dışında argo ifadeler kullanmama, arkadaşlarla kavga etmeme, okula ait demir başlara zarar vermeme, okulun herhangi bir yerine küfürlü ifadeler yazmama, öğretmen ve okul idarecilerinin söylediklerine aykırı davranmama, öğretmenlere hakaret etmeme, onları tehdit etmeme ve sınavlarda kopya çekmeme gibi bazı genel kurallar dönemin Türk eğitim sisteminde bulunmaktadır (İlköğretmen Okulları Disiplin Yönetmeliği, 1967: 6-7).

Öğrencilerin bu genel kurallara uymamaları veya ihlal etmeleri durumunda şu cezaların uygulanması öngörülmektedir. Ceza gerektiren davranış hakkında öğrenciyi uyarma, olumsuzluğun devamı durumunda öğrenciye davranışının ceza gerektirdiğini ciddi bir şekilde söyleme, 3 gün ile 15 gün arasında öğrenciyi okuldan uzaklaştırma, tasdikname ile okuldan gönderme, eğitim haklarından mahrum bırakma gibi cezalar bunların başında gelmektedir (İlköğretmen Okulları Disiplin Yönetmeliği, 1967: 8-9).

Anlatılarda Okul Kuralları

Dönemin ilkokul öğrencileri okuldaki kuralları; okulun malzemelerine zarar vermeme, yaramazlık yapmama, zil çalınca derste olma, temiz olma, büyüklerine karşı saygılı olma gibi resmi olmayan kurallar olarak ifade etmektedirler. Bu kurallara, Deniz Soylu, Ercan Doğan, Bahri Alagöz, Miraç Karlı, Mehmet Cerit Yaman, Hayati Eren, İlder Öz ve Ferhat Zer'in anlatılarında rastlayabilmekteyiz. Hayati Eren dönemin okul kurallarını şöyle anlatmaktadır: "Okulda o günün koşullarında, okulun belirli kurallarına, temizliğine, daha ziyade öğretmenlere karşı sevgi saygıya ve aileye, anne babaya, arkadaşlara özenli davranmaya birbirleriyle iyi geçinmeye yönelik önerilerde bulunurlardı."

Mehmet Cerit Yaman okullarında temizliğe çok önem verildiğini, temizlik kontrollerini unutmadığını vurgulamaktadır. "En çok temizliğe dikkat edilirdi, çok iyi hatırlıyorum. Hatta temizlik kontrolünde bir yöntem vardı.

1950 Dönemi Yozgat İlkokul Öğrencilerinin Anlatılarıyla Okuldaki Cezalar

Elimizi uzatırdık. Sert bir şeyle çizilirdi. Elimizin üzerinde iz bırakıyorsa, o sert şey. Bu demektir ki eliniz temiz değil, beyaz bir iz bırakıyor, yani kiri çiziyor. Dolayısıyla bir iz bırakıyor. O zaman eliniz temiz değil. Git o elini bir daha çizilince, iz bırakmayacak şekilde yıka gel denirdi. Çünkü o günün şartlarında eller ister istemez bir şekilde sertleşirdi. Bunu önlemek için böyle bir yöntemle temizlik kontrolü yapılırdı.”

Ferhat Zer okuldaki kural ve disiplinin çocuk olarak kendilerini etkileyişini yaşadığı somut bir örnekle ifade etmektedir. “Yani okulda kural olarak bazen çok aşırı soğuklar olurdu. Onu şimdi hatırladım. Tuvaletler ve sular donardı. Hiçbir tuvalet çalışmazdı. Kapıları da kilitleydi müstahdemler. Herkes çiş gelen af edersin evine gidecek, evine kadar saklasın diye. Yani çoğu kişi yolda pantolonuna çişini yapardı. Yani öyle sıkıntılar olurdu. Yani eksi yirmi, otuz derece Yozgat soğuk olurdu. O eksi yirmilerde, otuzlarda da binanın, okulun bütün suları filan donardı.”

Anlatılarda Cezalar

Dönemin ilkokul öğrencilerinin anlattıklarından okul kurallarının ihlalinde cezalandırmanın yaygın bir şekilde uygulandığını görmekteyiz. Anlatılar, bize ceza biçimleri ve yoğunluğunun merkezden çevreye doğru arttığını göstermektedir. Köy, kasaba ve ilçelerde ilkokulu okumuş kişilerin bir tanesinin dışında herkes cezaya maruz kaldığını ifade etmektedir. Ancak, Yozgat merkezde ilkokulu okuyan yedi kişi kendileri ve arkadaşlarının cezayla karşılaşmadıklarını belirtmektedirler.

Köyde ilkokulu okumuş ve öğretmenin babası olduğunu söyleyen görüştüğümüz tek kadın dönemin ilkokul öğrencisi Fahriye Gök cezaya ilişkin olarak “uyarırdı, öğüt verirdi. Hiç öyle dayak görmedim” şeklinde hatırlamaktadır. Ayrıca kent merkezinde ilkokul okuyan Ayhan İlcan, Ercan Doğan, Ayhan Karslı, Serkan Yenice ve Yasin Dağ dayak ve benzeri cezalara maruz kalmadıklarını aktarmaktadırlar. Ayhan Karslı: “Yok, ilkokulda ben hiç dayak yemedim.” Serkan Yenice: “Yok ilkokulda ben dayak yemedim. Herhangi bir şeyle olumsuzluk ta yaşamadım.” İlcan Ayhan ve Yasin Dağ dayak yemediklerini ancak cezalandırmanın olduğunu söylemektedir. Yasin Dağ: “Dayak işini görmedim. Bizim cezalarımız hep tek ayak üzerinde durma şeklinde yapılırdı.”

Dönemin ilkokul öğrencileri ceza olarak sopa ve cetvelle dayak yeme, tokat yeme, kulak çekme, saç çekme, tek ayak üzerinde durma ve hatta

falakadan söz etmektedirler. Melih Korkmaz, Murat Kuralcı, Nuri Keskinogulları, Deniz Soylu, Miraç Karlı, Alpay Kayhan, Hayati Eren, Hasan Başgöz, İsmail Aksaç, Ferhat Zer, Mustafa Aykut İsyancı, İlder Öz ve Seyhan Okan ya kendileri ya da arkadaşlarının dayak ve benzeri cezalara maruz kaldıklarını ifade ediyorlar.

Sopa ile dayak yediklerini belirten Melih Korkmaz okutma çubuğundan söz etmektedir. “Maalesef dayak vardı. Hocaların bir okutma çubuğu olması lazım. Bu okutma çubuğu iğdeden yapılmış, iğde dalından yapılmış, ince bir çubuktu. O kırılmaz kolay kolay. İnce meşeden de yapılabilir, şöyle bir metreden biraz farklıca bir çubuk. O çubukla yani bilmeyen çocukların ellerine vurulmak suretiyle yapılırdı. Bu okul bitene kadar devam etti. Bütün öğretmenlerden böyle çubukla ellerimize vuruldu. Bazen yüzlerimize de vurulduğu da oldu.”

Tokat ya da bazen onların tabiriyle “şamar” yemek de yaygın bir cezalandırma biçimi olarak anlatılarda yer almaktadır. Ercan Doğan, Deniz soylu, Miraç Karlı, Alpay Recai Kaplan’ın anlattıkları bu durumu doğrulamaktadır. Miraç Karlı: “Mustafa Taşkın’dan bir şamar yediğimi hatırlıyorum. Ben yanlış çözmüşüm. Götürdüm baktı. Yanlış. Bir tane tokat vurdu git yap dedi. Onu da çok iyi hatırlıyorum.” Alpay Recai Kaplan söylediğinin doğru olduğundan ısrar ettiği için tokat yediğini söylemektedir. “Kadir Hoca dedi ki ‘şura bilmem ne olmuş’. Yok dedim, ora öyle değil böyle olur. ‘Senden mi öğreneceğim’ dedi. Ben ona itiraz ettiğim için bana iki tokat attı.”

Anlatılarda kulak çekme yaygın bir ceza verme yöntemi olarak görülmektedir. Nuri Keskinogulları, Mehmet Cerit Yaman ve İlder Öz ceza olarak kulak ve saç çekmeden söz etmektedirler. Nuri Keskinogulları: “Yani en azından kulağını çekelerdi.” Mehmet Cerit Yaman dayak yemediklerini ancak ufak tefek kulak çekmelerin olduğunu vurgulamaktadır. “Dayak yoktu ama ufak tefek kulak çekmeleri vardı tabi onlar da can acıtıcı olurdu yani kulak çekmeler falan.” Nadiren de olsa öğrencilerin saçlarının çekilmesi de bir ceza verme biçimi olarak onların ifadelerinde yer edinmektedir. İlder Öz: “Yaramazlık yaptığım zaman özellikle kulağımızı çekerlerdi Saçlarımızı çekerlerdi öğretmenler.”

Daha öncede söz ettiğimiz gibi öğrencilerin okuldaki kuralları ihlal etmeleri durumunda karşılaşacakları cezaların belirlenmesi okuldaki disiplin kurulları tarafından verilen cezalarla sınırlı kalması gerekirken öğrencilerin

anlatılarından sadece bir tanesi disiplin kurulundan söz etti. Öğrencilerin ifadelerinde genelde kendilerine verilen cezalar resmi olmayan ancak bir tür gizli müfredat çerçevesinde algılanıp anlamlandırılabilir yasak olan dayak ya da onur kırıcı cezalar şeklindedir. Bahri Alagöz ve Miraç Karlı disiplin ve disiplin kurulundan söz etmektedir Miraç Karlı: “Disiplin vardı. Öğretmenler arasında disiplin kurulu vardı. O zaman disipline giderdi o öğrenciler.”

Anlatıların bazılarında dikkat çeken bir cezalandırma şekli de genellikle derslerinde başarısız öğrencilerin öğretmenlerin isteği doğrultusunda arkadaşları tarafından tokatlanmasıdır. Melih Korkmaz, Hasan Başgöz ve Deniz Soylu'nun hatıraya dönüşen ders içerisindeki eğitim pratikleri bu durumu dramatik haliyle ortaya koymaktadır. Melih Korkmaz: “Mesela ben 2 de okuyorum, 3'te hatta 4'te yani benden bir iki sınıf yukarıda. Hoca beni çağırıyor. Yani dersteyiz, ben dersteyim. Diyor ki Melih Korkmaz'ı çağır. Ben varıyorum oraya buyurun öğretmenim filan. Diyor ki şu tahtadaki problemi çöz. Çözeceğimiz de toplama, çıkartma, böyle, çarpma gibi aritmetikçe bir konu yani. Biz çözünce, bak diyor çözdü. Bunlar da çözemedi tahtada bekliyor öbür çocuklar. Bunlara birer tane vur. O çocuklar ömür boyu bana düşman oldular. Yani eğitimde ki bu yanlış bir şey, bazen de işte kerat soruyor, bilmiyoruz yani olmayabilir yani kerat sorunca. Melih'i çağır adam 4'te, ben üçteyim. Melik'i çağır, Melih geliyor. Bunlar keratı biliyor, bunlar bilmeyince, ellerine vurduruyordu. O çocukların hiç içi doğrulmadı bana. Hala doğrulmaz onların. Yanlış bir eğitimdi bu.”

Deniz Soylu'nun anlatısı o dönem okullarda çok sık rastlanan ceza türlerini özetler niteliktedir. “İlkokulda yaramazlık yapanları tokatlardı öğretmen, sopayla vururdu ellerine açtırırdı ellerini ve yahut şöyle vururdu. Tokat atardı. Kulağını çerdi. Bazen de falaka olurdu, öğrencinin falakaya yatırılması. Öğrenciler arasında da vardı falaka. Veyahut ta odunluk, odun attığımız alt yere, itlik derlerdi oraya atarlardı bir iki saatliğine hapis gibi.”

TARTIŞMA VE SONUÇ

Okuldaki kurallar daha çok sınıfta sessiz olmak, yaramazlık yapmamak, temiz olmak, öğretmenlerine ve büyüklerine karşı saygılı olmak, söz almadan konuşmamak, arkadaşlarıyla iyi geçinmek, okuldaki malzemelere zarar vermemek şeklinde sıralanabilir. Bunların pek çoğu resmi olarak belirlenen kurallardan çok gayri resmi olarak eğitimin pratiklerinin içinde yer almaktadır. Cezaya ilişkin uygulamalar ise pedagojik olarak karşılığı olmayan ve de yasak olan birtakım uygulamalardır.

1950-1960 Dönemi Yozgat ilkokul öğrencilerinin okuldaki cezalarla ilgili anlatıları, Cumhuriyet'in başlarında, 1970 ve 1980 döneminde ilkokul öğrencisi olan kişilerin eğitim deneyimlerine ilişkin çalışmalarda öğrencilerin karşılaşmış oldukları cezalara benzerlik göstermektedir. Bu cezaların başında dayak gelmektedir. Öğrencileri dayakla cezalandırmak yasak olmasına rağmen bir tür öğrencileri terbiye etme biçimi olarak görülmekte ve normalleşerek kamuoyu nezdinde meşruiyet kazanarak eğitim öğretim faaliyetlerinin bir parçası haline gelmiştir. Farklı dönemlerde ilkokul öğrencisi olmalarına rağmen öğrenciler benzer ceza biçimlerinden söz etmektedirler. Her ne kadar bu cezalar geçmişten bugüne doğru bir azalma göstermiş olsa da cezalardaki devamlılık ve benzerlik eğitim pratikleri için önem arz etmektedir.

Öğrenciler gündelik okul yaşamının rutini ve ritüeli olarak görünen pek çok ayrıntıyı hoşlanmasa bile disiplinin gereği olarak görmektedir. Onların disiplinle iç içe geçmiş olan dayak algısı anılarıyla anlam kazanmaktadır: Cumhuriyet'in ilk yıllarında ilkokulda okuyan Lütfi Onay "O zamanki metotlar... dayak başta geliyordu. Pakize öğretmen diye biri vardı. Her gün beni döverdi" diyerek o günleri yeniden yaşamaktadır (Tan ve diğerleri, 2007: 62). "...okulda çok disiplin vardı. Bir arkadaşıma çok takıldığım için ikaz edilmişim. Akabinde o öğrencinin şikayeti üzerine bir dayak yedim" (Bahri Alagöz 1950li yıllarda Yozgat'ta ilkokul öğrencisi). 1980li yıllarda ilkokul öğrencisi olan Turan Bölükçe dayakla ilgili hatırladıklarını şöyle aktarmaktadır. "Hatırlıyorum. Dayak okulda çok yaygındı. Sürekli bir çocuğun dayak yediğini görebilirdiniz. Ben de onlardan birisiydim" (Sağlam, 2015: 643).

Öğretmenin dövmesini haklı görme ve onu toplumsal boyutta meşrulaştırma dönem dönem anlatılarda yer edinmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında ilkokul öğrencisi olan Kenan Küpçü'nün anlatısı bu normalleştirme durumunu açıklar niteliktedir: "Dayak serbestti o zaman. Dayak yemeyen çocuğu bana göster o zaman. Hayır, de ki: 'şu çocuk dayak yemedi' diye, imkanı mı var? Arkadaştan dayak yersin, senden büyüklerden dayak yersin, evde dayak yersin, okulda hoca hanımdan dayak yersin. Hepsinde de dayak dayak, hep dayak, hep dayak, dayaksız gün geçer miydi, imkanı var mı?" (Tan ve diğerleri, 2007: 63). 1950li yıllarda Yozgat Boğazlıyan'da ilkokul öğrencisi olan İsmail Aksaç bu durumu şöyle anlatmaktadır: "Naciye Hanım döverdi ama çok severdi hepimizi. Naciye Hanım döverse, bir sebep vardır." Aynı dönemde öğrenci olan Seyhan Okan "o dayak safhası hiç gözümün önünde gitmez" diye öğretmenin kendi kızını dövmesini anlatmaktadır. 1970lerde

ilkokul öğrencisi Hasan Tatık “dayak sürekli vardı o zaman. O dönemde dayak vardı tabii” şeklinde anımsamaktadır (Sağlam, 2014: 113).

Osmanlı’dan Cumhuriyet’e devam edene “*eti senin kemiği benim*” ifadesi toplumun kültürel kodlarında dayak atmanın normal ve haklılığını gösterir niteliktedir. Yasal olarak 19. yüzyılın sonlarında yasaklanan dayak, pratikte Cumhuriyet döneminde de varlığını sürdürmüştür. Farklı dönemlerin ilkokul öğrencilerinin anlatıları öğrenci velilerinin öğretmenlerin öğrencileri cezalandırmasını yönelik yaklaşımını göstermektedir. Cumhuriyet’in ilk yıllarında ilkokul öğrencisi olan Dildare Çağlar babasının okuldaki dayak yeme durumuna yaklaşımını şöyle ifade etmektedir: “Babama: ‘beni hoca dövdü, kanunda dövmek yok. Baba baba hoca beni dövdü.’ ‘Neden dövdü söyle bakalım sebebini’ dedi. Dedim. ‘Pencereden atladım.’ ‘Ben de döviyim seni’ dedi. ‘Git hocandan özür dile, böyle şey olur mu?’ Aman ağlaya ağlaya geldim, hocamdan özür diledim ” (Tan ve diğerleri, 2007: 64). 1950li yıllarda Yozgat merkezde babası öğretmen olan bir ilkokul öğrencisi olan Murat Kuralcı dayanın toplumsal algısı ve haklılığını ortaya koymaktadır: “Eve gittiğimizde dayak yediğimizi söylemeye korkardık. Çünkü dayak yemişsek bir kusur vardır. Dayak evde devam ederdi.”

1970li yıllarda ilkokul öğrencisi olan Leyla Akıncı ceza alma biçimlerini anılatmaktadır: “Birbirimize gülmeyelim. Çok ilginç bir sopa yöntemi vardı. Parmaklarımızı birleştirip cetvelle vururdu elimize” (Sağlam, 2014: 113). Murat Kuralcı cezayı “ben cetvel dayasının her türlüünü orada gördüm, parmakları birleştirip cetvelin yan tarafıyla dayak yemeyi ya da eller kızarıncaya kadar dayak yemeyi” diyerek adeta o anı yaşıyormuşçasına betimlemektedir (1950li yıllarda Yozgat’ta ilkokul öğrencisi).

Geçmişten bugüne kulak çekme, saç çekme, tokat atma ve tek ayak üzerinde durdurma belirgin ceza biçimleri olarak devam etmiştir. Cumhuriyet’in ilk yıllarında ilkokul öğrencisi olan İsmail Karamustafa kulak çekme cezasını “...çocuğun kulağından tutardı, şurasından kulağın yumuşak kısmından tutardı ve şöyle hafif bir cimcik basardı” (Tan ve diğerleri, 2007: 63). 1950li yıllarda ilkokul öğrencisi olan Nuri Keskinogulları aldıkları cezaları “yani en azından kulağı çekerdi. Tek ayak üstünde tutarlardı, yani bu tip cezalar veya tokat attıkları olurdu” şeklinde anılatmaktadır. 1970li yıllarda ilkokulda olan Özgür Yıldız öğretmenlerinin öğrencileri cezalandırdığında “çöp tenekesinin oraya, orda tek ayaküstünde bekle” dediğini söylemektedir (Sağlam, 2014: 113).

Osmanlı'da eğitiminin bir ceza biçimi olarak görülen *falaka* (Mustafa Ergün okuldan kaçan bir çocuğun falakaya yatırılmasını 'babası da çünkü okuldan kaçmamasını istiyormuş' diye gerekçelendirmektedir") Cumhuriyet'te de kısmen devam etmiş görünmektedir (Tan ve diğerleri, 2007: 63). 1950li yıllarda Yozgat'ın bir köyünde ilkokulu okuyan Deniz Soylu falakayı şu şekilde aktarmaktadır. "Bazen de falaka olurdu, öğrencinin falakaya yatırılması. Öğrenciler arasında da vardı falaka. Veyahut da odun attığımız alt yere itlik derlerdi. Oraya atarlardı bir iki saatliğine hapis gibi."

Kısacası, öğrencilerin okuldaki kuralları ihlal etmeleri durumunda karşılaşmış oldukları cezalar geleneksel eğitimin bir parçası olarak Osmanlı'dan günümüze varlığını sürdürmüştür. Bu cezalarda en çok *dayakla cezalandırma* öne çıkmaktadır. Bu ceza biçimi genellikle çevreden merkeze doğru azalmaktadır. Merkezde ilkokulu okuyanların aksine kırsaldaki çocukların nerdeyse tamamı ilkokul eğitim öğretim yaşamlarında dayak yediklerini ya da arkadaşlarının dayak yediklerini belirtmektedirler. Örneğin, öğrencilerin cetvel ya da sopa ile cezalandırılması daha çok kırsalda gözlemlenmektedir. Bu da öğrencilerin almış oldukları cezanın türü ile ait olmuş oldukları sosyal ve ekonomik çevre arasında yakın bir ilişki olduğunu göstermektedir. Merkezde genişleyen orta sınıfın çocuklarıyla kurmuş oldukları ilişki, onların öğretmenler tarafından dayakla cezalandırılmalarını engellediğini ve bununla da bu çocuklara uygulanan cezalar ile sınıfsal konumları arasında yakın bir ilişkinin olduğu söylenebilir (Sağlam, 2014: 114). Dayakla cezalandırmada kızlar erkeklere göre daha şanslı görünmekte çünkü onlar daha hafif cezalarla karşılaşmış bulunmaktadırlar. Bu çalışmada dönemin sadece bir kız öğrencisiyle görüşme yapılmış olmasına rağmen daha önceki çalışmalardaki anlatılar bu durumu doğrular niteliktedir (Sağlam, 2014: 117).

Okuldaki cezalara maruz kalan öğrencilerin eğitimlerinin bir parçası olan cezaları onların kendi ifadeleriyle kurgulamak bize dayak ve benzeri cezaların onlar için ne anlama geldiğini ve eğitim içerisindeki durumu konusunda düşünmeye yöneltmektedir. Öğrencilerin eğitim pratiklerine özgü anlatı ve hatıraları bize eğitimle ilgili deneyimleri ortaya çıkarmada yardımcı olmakta ve dönemselsel olarak süreklilik ve kopuşları göstermektedir. Ayrıca, dayak ve benzeri cezaların okullarda yasak olmasına rağmen azda olsa neden hala devamlılık gösterdiğine ilişkin sosyolojik, kültürel ve pedagojik araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

Akyüz, Y. (1985). Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1985'e). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları. No: 149.

Arat F K, Zehra. (2003). Where to Look for the Truth: Memory and Interpretation in Assessing the Impact of Turkish Women's Education. *Women's Studies International Forum*, Vol: 26, No, 1: 57-68.

Büyüköztürk Şener, Çakmak, Ebru Kılıç, Akgün, Özcan Erkan, Karadeniz Şirin & Demirel, Funda (2013). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Danacıoğlu E (2001). Geçmişin İzleri, Yanıbaşımızdaki Tarih İçin Bir Kılavuz. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları 125.

Güven, İ. (2014). Türk Eğitim Tarihi. Anakra: Pegem.

Grele, Ronald J. (1987). On Using Oral History Collection: An Introduction. *The Journal of American History*. 74. no. 2 (1987): 570-578.

Karakök, T. (2011). Menderes Dönemi'nde (1950-1960) Türkiye'de Eğitim. *Yüksek Öğretim ve Bilim Dergisi*. Cilt, 1, Sayı 2. ss. 89-97.

Karakütük, K. (1995). Nüfus ve Eğitim. *Demokratik Eğitim Kurultayı*. 603-644.

www.egitimsen.org.tr/resimler/ekler/ed90f87c15a5ecf1cddbc0d883a7121_ek.pdf [Erişim tarihi: 13. 05. 2015].

Öztürkmen, A. (2001). Celebrating National Holidays in Turkey: History and Memory. *new perspectives on turkey*, 25, 47-75.

İlköğretmen Okulları Disiplin Yönetmeliği. (1967). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

McAdoo, H. (1980). Oral History as a Primary Reseource in Educational Research. *J. Negro Educ.* 49 (4) 414-22.

Sağlam, M. (2013). The narratives of 1970s' primary schools' children in Turkey: Childhood and remembering the past. *Global Advanced Research Journal of History, Political Science and International Relations* 2 (1), 6-13.

Sağlam, M. (2014). Sözlü Tarih Yöntemiyle 1970ler İlkokul Öğrencileri. Ankara: Gece Kitaplığı.

Sağlam, M. (2015). Reconstructing 1980's Primary School Students' Educational Experiences in Turkey With Their Own Words: the School Rules and Students' Punishments. George Grollios, Anastassios (Tassos) Liambas & Perikles Pavlidis (Ed.), 4th International Conference on Critical Education:

Critical Education in the Era of Crisis (June 23-26, 2014) Proceedings (Vol: 2) içinde (s. 633-648). Thessaloniki: Aristotle University of Thessaloniki.

Sağlam, M. (2015). Primary school students' of 1980s' Turkey: Remembering their teachers. *Educational Research and Reviews*. Vol: 10 (6) pp. 761-768.

Sakaoğlu, N. (2003). *Osmanlı'dan Günümeze Eğitim Tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Tan, M. G., Şahin, Ö., Sever, M. and Bora, A. (2007). *Cumhuri'te Çocuklar*. İstanbul: Boęaziçi Üniversitesi Yayınları.

Tan, M. (2000). An Oral History Project With the Children of the Republic, *IOHA Confrence*, Vol: I, İstanbul: 346-355.

Thompson, P. (1988). *The Voice of the Past Oral History*. Oxford: Oxford University Press.

URL 1: İstatistik Göstergeler 1923-2011. TÜİK. <http://www.tuik.gov.tr>. [Erişim tarihi: 13. 05. 2015].

Vansina, Jan (1985). *Oral Tradition as History*. Wisconsin: The University of Wisconsin Press.

West, E. & Petrik, P. (1992). *Small Worlds, Children and Adolescents in America 1850-1950*. Lawrence: University of Kansas Press.

Zarecka, I. Irwin (1994). *Frames of Remembrance, the Dynamics of Collective Memory*. New Brunswick and London: Transaction Publishers.